

Leonardo da Vinci podria ser en realitat el príncep Leonard d'Este i d'Aragó-Nàpols?

La lectura de l'article "*Leonard i la Casa Catalana d'Itàlia*" d'en Jordi Bilbeny ens dona moltes pistes de qui es pot amagar a darrere d'en Leonard. Jo crec que encara podem anar més lluny. Veiem-ho.

En Bilbeny arriba a la conclusió que en Leonard havia de ser necessàriament noble. Amb les dades que aporta aquesta conclusió sembla de sentit comú. Només així es pot explicar la formació tècnica i artística que tenia, i que es passés tota la vida professional en diferents corts itàliques, gaudint d'uns tractaments i privilegis d'una persona d'aquest rang. L'exemple que posa en Bilbeny és el zoo particular que tenia.

Ningú posa en dubte que l'escut d'armes d'en Leonard i dels Vinci és la senyera. Un emblema associat exclusivament a la Casa Reial catalana, i conegut a bastament arreu per on es mogué en Leonard. Qualsevol utilització d'aquestes armes fora del context de la reialesa catalana hauria suposat a la vista de tothom "una usurpació il·legítima" com diu en José Luis Espejo.

També sabem que la senyera amb només tres pals –la que fan servir els Vinci– la utilitzen entre d'altres els comtes de Foix i els reis de Mallorca, vinculats genealògicament amb la reialesa catalana. Però a la Itàlia del XV és exclusiva de la casa reial de Nàpols. Sembla que això s'ha d'interpretar com la voluntat d'una part de la reialesa catalana de crear una brisura en les armes, és a dir, una petita distinció que els identifiqui com una branca diferenciada dins de la casa reial. Aquesta brisura és la que fan servir els continuadors d'Alfons el Magnànim (el fill Ferran I, els néts Frederic III i Alfons II, i el fill d'aquest últim, Ferran II).

Per tot això arribem a una primera conclusió: en Leonard ha de ser descendent 'natural' d'Alfons el Magnànim. Això explicaria que pràcticament només el trobem treballant en corts de prínceps catalans d'Itàlia, bàsicament de la néta d'Alfons el Magnànim i filla de Ferran I Elionor d'Aragó i Nàpols, i dels fills d'aquesta, és a dir, Isabel d'Este, Beatriu d'Este (casada amb en Ludovico Sforza) i Alfons d'Este (casat amb la Lucrecia Borja).

També explicaria que en Cèsar Borja, germà d'aquesta darrera, el tractés de "*prestantíssim i dilectíssim familiar*". O que en Giorgio Vasari digui d'en Leonard que tenia "*l'ànim i el valor sempre regi i magnànim*". Que el document escrit entorn el 1540, l'anònim Gaddiano, ens reveli que la mare d'en Leonard era "*nata di bon sangue*", és a dir, era noble. Finalment donaria sentit a la inclusió de temes catalans en alguns quadres d'en Leonard, tal com ha vist en José Luis Espejo.

Pel que fa a l'edat d'en Leonard, oficialment va nèixer el 1452 i va morir el 1519 als 67 anys. Però en d'altres documents se'ns diu que va morir als 72 i als 75 anys, i el secretari d'en Lluís d'Aragó, en visitar-lo el 1517, escriu que era "un home vell de més de 70 anys". L'autoretrat conegudíssim d'en Leonard datat vers 1512 ho reforça. A partir de l'anàlisi de nombroses referències, retrats i dades de la seua trajectòria vital descobrim una edat retocada i escurçada. En Bilbeny diu que en Leonard podria ser fins a 20 anys més gran. Jo crec que degué nèixer cap a la meitat de la dècada de 1440.

Recapitulem: la informació que tenim ens fa pensar que amb tota probabilitat en Leonard és descendent d'Alfons el Magnànim, per part de mare, i nascut alguns anys abans del que se'ns ha dit. Si això és així, em sembla que podem arribar a una conclusió reveladora: la mare d'en Leonard ha de ser una filla d'Alfons el Magnànim. Cronològicament no hi pot haver un nivell entremig, perquè el Magnànim el 1440 només tenia 44 anys. En aquest article mirarem d'indagar quina de les filles del rei podria haver estat la mare d'en Leonard.

Els descendents del Magnànim

El rei Alfons el Magnànim va contraure matrimoni amb la infanta Maria de Castella a València el 1415 i no tingueren fills. Tradicionalment s'ha atribuït el naixement del fill primogènit, Ferran I (1423-1494), a una relació entre el Magnànim i Margarida de Híjar (?-1425), dama de cort de la reina. Sembla que la reina la va fer matar asfixiant-la en descobrir-ho. No sabem de cap altre fill d'aquesta relació.

Hi ha qui ha anat més lluny i sosté que Maria de Castella va fer assassinar Margarida de Híjar per buscar un cap de turc, ja que sabia que la mare de Ferran era la seua pròpia germana, Caterina de Castella, marquesa de Villena (1406-1439). Es tractaria d'una relació incestuosa entre cunyats que calia protegir. La marquesa de Villena es morí en un mal part, i no tindria més fills ni amb Alfons el Magnànim ni amb el seu marit –i germà del Magnànim– Enric d'Aragó, comte d'Empúries (1400-1445). S'ha afirmat que el Magnànim encara n'estava enamorat i que no volgué tornar mai més de Nàpols, coneixedor d'un possible assassinat de la Caterina per part de sa germana. El descendent del comte

d'Empúries, l'anomenat Infant Fortuna (1445-1522) naixerà a redós d'un matrimoni posterior entre Enric d'Aragó i Beatriu de Pimentel.

Els afers sentimentals del rei no s'acaben aquí. A l'amistançada Giralдина Carlino (¿1401-1468?) se li atribueixen dues filles, la Maria d'Aragó i l'Elionor d'Aragó, i possiblement també el príncep Ferran. D'una relació entre el rei i Hipòlita de

Giudici en naixeria una nova filla, Colia de Giudici. Acabem amb Lucrècia d'Alzano (1430-1479), la darrera amant d'Alfons el Magnànim. El rei intentà anul·lar el seu matrimoni per casar-s'hi però el papa no ho autoritzà. No tingueren fills. Per tot allò que venim exposant sembla que en Lleonard hauria de ser fill d'una de les tres filles que acabem de localitzar d'Alfons el Magnànim, és a dir, de Colia de Giudici, de Maria d'Aragó o d'Elionor d'Aragó.

Elionor d'Aragó i Nàpols (?-1494) es casà el 1444 amb en Mariano Marzano, príncep de Rossano i duc de Sessa. Sabem que en Mariano Marzano mantingué una dura oposició política contra el seu cunyat Ferran i que liderà la Conjura dels Barons contra el seu regnat. Alguns estudiosos ho atribueixen a unes possibles relacions incestuoses entre els germans Elionor i Ferran.

En qualsevol cas, del matrimoni del comte de Squilace i la princesa catalana en nasqueren cinc filles i un fill, en Joan Baptista Marzano d'Aragó (1460-1508). No s'han buscat possibles paral·lelismes entre en Lleonard i aquest Joan Baptista, força més jove. La política antiaragonesa i

l'absència de referències a una vida cortesana de certa excel·lència cultural indueixen a priori a descartar aquesta opció.

Colia de Giudici o Covela de Giudici (1423?-1473) fou filla del sobirà i d'Hipòlita de Giudici. Contraurà matrimoni el 1445 amb Emanuele Appiani (1380-1457). Sembla que Emanuele I, senyor de Piombino i conegut com l'Appiani d'Aragó, es va haver de casar a corre-cuita quan als seixanta-un anys quedà com l'únic hereu en vida de la família Appiani. Colia de Giudici no tingué fills i s'optà per legitimar dos fills que Emanuele Appiani havia tingut molts anys abans: en Jacopo III (1422-1474) i en Vittorio Jacopo (1425-1482).

La Maria d'Aragó-Nàpols i en Leonello d'Este: una hipòtesi versemblant

L'altra filla d'Alfons el Magnànim fou Maria d'Aragó i Nàpols (1425-1449). Es casà el 1444 amb Leonello d'Este, marquès de Ferrara (1407-1450), un membre de la família d'Este, una de les nissagues aliades de la casa reial catalana d'Itàlia. Del casament amb Leonello d'Este no en naixeria cap fill. Ella es moriria el 1449 amb només 24 anys, i ell un any més tard.

L'entorn polític i cultural de la Maria d'Aragó ens encaixa amb la infantesa d'en Lleonard. Hi ha unanimitat acadèmica a reconèixer la cort dels Este com una de les més cultes i refinades d'Europa. Ferrara es converteix en una de les concentracions urbanes més importants del Renaixement, i en Leonello donarà un nou impuls a la Universitat i en

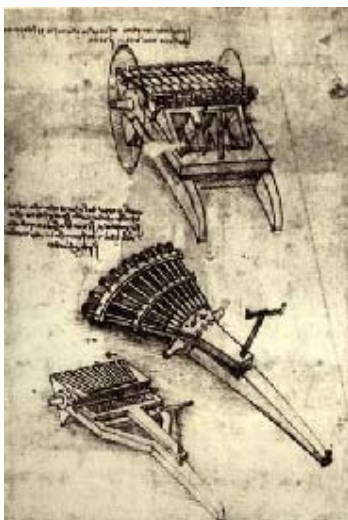
farà un important focus europeu. També construirà l'Hospital de Santa Anna, que ens ha arribat fins als nostres dies, i mantindrà correspondència amb els grans erudits de l'època. A la cort d'en Leonello d'Este i la Maria d'Aragó hi trobem artistes com Pisanello, Mantegna, Roger van der Weyden o Piero della Francesca.

Sobre el naixement d'en Lleonard sabem per una biografia d'en Paolo Lomazzo de 1584 que "*il nascer mio fu in Florenza*". Fixeu-vos que s'hi parla d'una ciutat gran en comptes d'un poble com Vinci. Per la manca de proves documentals en Bilbeny interpreta que Florència substitueix una altra gran ciutat on realment nasqué. Tots estarem d'acord que per poder-hi aprendre pintura, música, aritmètica, astrologia, geometria, escultura o arquitectura s'havia de tractar d'una ciutat de primer rang cultural. I també amb Facultat de Medicina per estudiar-hi anatomia. Tot encaixaria amb en Lleonard, que hagué de viure una joventut emmarcada en una cort com les de Ferrara o Nàpols.

Per la biografia d'en Giorgio Vasari sabem que va ser un oncle d'en Lleonard qui el va ajudar en els primers anys de formació. Afegeix que "*verament, boníssim oncle li fou*". Una informació que cobraria sentit si en Lleonard fos fill de Maria d'Aragó i Leonello d'Este, perquè hauria perdut els pares amb pocs anys de vida. Si anem a buscar aquest oncle a la família de la mare, de ben segur estariem parlant del príncep Ferran. Si en canvi es tractés d'un oncle patern, podria ben bé ser l'Hèrcules d'Este, que com en Leonello fou fill de Nicolau III d'Este.

Una informació que apunta cap a l'Hèrcules d'Este és que es va desplaçar de Ferrara a Nàpols, a la cort d'Alfons el Magnànim. Hi anà el 1445, quan en Lleonard deuria ser ben petit, i hi romangué fins el 1460. Se sap que hi va aprendre els principis i cànons renaixentistes i també arts militars. Unes arts militars que en Lleonard hagué de conèixer i perfeccionar per convertir-se en el gran enginyer militar que evidencia la documentació, tan quan s'ofereix a la cort d'en Ludovico Sforza com quan treballa per al Cèsar Borja.

Segurament aquest desplaçament d'Hèrcules d'Este a la cort de Nàpols es podria explicar per la voluntat de dur en Lleonard a prop de la família materna per tal d'assegurar-li una bona formació.

Durant els anys que serà a la cort del Magnànim, Hèrcules d'Este hi coneixerà una néta d'aquest, la princesa Elionor d'Aragó i Nàpols, filla del rei Ferran I, amb qui es casarà el 1473, essent marquès de Ferrara. Elionor d'Aragó i Nàpols seria cosina d'en Lleonard i, com hem apuntat al començament, al seu servei i al dels seus fills hi passarà en Lleonard bona part de la seua vida. Aquesta és la cort on apareix documentat per primera vegada.

Si realment la Maria d'Aragó fos la mare d'en Lleonard podríem plantejar algunes hipòtesis: s'hauria endarrerit l'edat real d'en Lleonard per no fer-lo coincidir en vida amb la mare? La semblança dels noms Leonello-Lleonard es podria explicar per la voluntat de posar al fill el nom del pare però en la llengua materna? Amb la mort dels pares, i ubicant un Lleonard encara infant en un altre context familiar, se li haurien provat d'esborrar els veritables orígens. Però amb quina finalitat?

Possiblement per una raó política. Tant en Lluís XII de França com el seu cosí en Ferran II dit el Catòlic volgueren ocupar el tron del Regne de Nàpols, sobretot a partir de la mort d'en Ferran I el 1504. Durant el domini reial català a Nàpols el regne fou cobejat per pràcticament totes les monarquies de l'època, i seria la principal causa de les Guerres d'Itàlia, on hi trobem implicades bona part de les cases reials europees i els Estats Pontificis.

En Bilbeny ens fa veure que quan el 1517 el cardenal Lluís d'Aragó es troba amb en Lleonard, aquesta visita s'emmarca en una sèrie de contactes que farà amb tots els familiars per temptejar la possibilitat d'esdevenir rei de Nàpols. En Lleonard seria cosí d'Enric d'Aragó, pare del Cardenal. El príncep Lleonard seria, doncs, un actor important en aquest conflicte, i això en podria explicar l'intent de desubicació històrica. I donaria sentit al fet que passés els últims dies a la cort de Francesc I, el nou rei de França.

Fins al moment no coneixem cap document que provi l'existència d'un Lleonard d'Este i d'Aragó-Nàpols. Com hem dit, els llibres d'història ens afirmen que els seus pares van morir sense descendència. Però també ens afirmen que el gran científic, pintor, escultor, humanista i enginyer Leonardo da Vinci era un fill analfabet d'una pagesa, que va arribar a acumular tants coneixements perquè era un geni i que va fer d'aprenent en un taller de pintura que sembla que només hagi existit als llibres. Les hipòtesis d'en Lleonard d'Este i d'Aragó-Nàpols de moment només són conjectures. Esperem que en posteriors recerques per arribar a esclarir la veritat històrica sobre un personatge tan rellevant es puguin confirmar o que ens portin, potser, a algun altre príncep català d'Itàlia.

Jaume Marvà, maig de 2010